

**ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՄԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՄԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ը**

**«ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳ» ՆԱՅԱՍՄԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՔԻ 12 ԵՎ 14 ՆՈԴՎԱԾՆԵՐԻ՝ ՆԱՅԱՍՄԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 հունիսի 2009թ.

Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.
Գ. Նարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ն. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի
(զեկուցող), Վ. Նովհաննիսյանի, Զ. Ղուկասյանի, Ն. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի,
Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող կողմի ներկայացուցիչ՝ ՆՆ Ազգային ժողովի պարզամավոր, ՆՆ
Ազգային ժողովի փարաձքային կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման
հարցերի մշտական հանձնաժողովի նախագահ Ն. Մարգարյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՆ Ազգային ժողովի պաշ-
տոնական ներկայացուցիչ՝ ՆՆ Ազգային ժողովի աշխատակազմի օրենսդրության
վերլուծության վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն ՆՆ Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի եւ 101 հոդվածի
3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայասարանի Նանրապետության
օրենքի 25 եւ 68 հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Ազգային ժողովի կանո-
նակարգ» Նայասարանի Նանրապետության օրենքի 12 եւ 14 հոդվածների՝ ՆՆ
Սահմանադրությանը համապարասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Նայասարանի Նանրապետության Ազգային ժողովի
թվով 35 պարզամավորների՝ 11.03.2009թ. սահմանադրական դատարան
մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պարասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, հետագոյնով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, այդ թվում՝ դիմողի կողմից ներկայացված միջնորդագիրը, Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Յ**.

1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքը ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2002 թվականի փետրվարի 20-ին, Նայաստանի Նանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2002 թվականի մարտի 21-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 12-ին:

2. Օրենքի 12 հոդվածը սահմանում է պարզամավորի լիազորությունների դադարման հիմքերը: Նամաձայն նշված հոդվածի 1-ին մասի՝ «Պարզամավորի լիազորությունները դադարում են, եթե՝

ա) ավարտվել է Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետը.

բ) արձակվել է Ազգային ժողովը.

գ) նա խախտել է Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի առաջին մասի պահանջը.

դ) նա կորցրել է Նայաստանի Նանրապետության քաղաքացիությունը.

ե) մեկ հերթական նստաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից նրա բացակայելը, սույն օրենքի 99-րդ հոդվածով սահմանված կարգով, համարվել է անհարգելի.

զ) նա դատապարտվել է ազատազրկման.

է) օրինական ուժի մեջ է մտել նրան անգործունակ ճանաչելու մասին դատարանի որոշումը.

ը) ուժի մեջ է մտել նրա ընտրության գրանցումը չեղյալ հայտարարելու մասին սահմանադրական դատարանի որոշումը.

թ) նա տվել է հրաժարական՝ սույն օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված կարգով.

ժ) նա մահացել է»:

Օրենքի 14 հոդվածը սահմանում է խմբակցությունների ստեղծման, խմբակցությունից պարզամավորի դուրս գալու, խմբակցության գործունեության դադարման եւ վերականգնման կարգը: Նոդվածի 3-րդ մասով, մասնավորապես, սահմանվում է. «Պարզամավորը կարող է դուրս գալ խմբակցությունից՝ այդ մասին գրավոր տեղյակ պահելով համապարասխան խմբակցության ղեկավարին»:

3. Ըստ դիմող կողմի՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքի վիճարկվող 12 հոդվածը չի պարունակում որևէ նորմ, ըստ որի համամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորի լիազորությունների դադարման հիմք կարող է հանդիսանալ նաև պարզամավորի դուրս գալը եւ/կամ հեռացումը համապարասխան կուսակցությունից ու խմբակցությունից: Մինչդեռ համամասնական ընտրակարգն ունի իր առանձնահատկությունները, որոնք հիմնականում դրսևորվում են նրանում, որ այս ընտրակարգի դեպքում ժողովուրդը կոնկրետ քվեարկում է քաղաքական միավորի՝ կուսակցության կամ դաշինքի օգտին՝ հավանություն փալով վերջիններիս նախընտրական ծրագրին եւ գաղափարական ուղեգծին՝ արդյունքում հնարավորություն ստանալով իրականացնելու իր իշխանությունը փյալ քաղաքական միավորի կողմից ձեւավորված խմբակցության միջոցով: Նամամասնական ընտրակարգով ընտրությունների արդյունքում ժողովուրդը, ՏՏ Սահմանադրության 2 հոդվածին համապարասխան, իր իշխանությունը պարվիրակում է ոչ թե այս կամ այն թեկնածուին, այլ կոնկրետ քաղաքական ուժին, միավորին, կուսակցությանը՝ որոշակի ծրագրեր իրականացնելու նպարակով: Նեփեաբար, համամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորի՝ փյալ խմբակցությունից դուրս գալու հանգամանքը վերջինիս գրկում է ժողովրդի կողմից պարվիրված ծրագրերն ամբողջական ծավալով իրականացնելու հնարավորությունից: Ըստ այդմ՝ համամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորի՝ խմբակցությունից դուրս գալը, որի հնարավորությունն ամրագրված է օրենքի 14 հոդվածում, պեփք է հիմք հանդիսանա նրա լիազորությունների դադարման համար:

Դիմող կողմը վկայակոչում է, որ մինչեւ 1997թ. մայիս ամիսը «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՏՏ օրենքը՝ որպես համամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորի լիազորությունների դադարման հիմք, ի թիփս այլոց, նախարեսում էր փյալ խմբակցությունից պարզամավորի դուրս գալու հանգամանքը: Ներկայումս, ըստ դիմողի, երբ ընտրված է համամասնական ընտրակարգով ընտրվող պարզամավորների թվաքանակն ավելացնելու քաղաքական ուղեգիծ, առաջանում է նման հիմքի վերականգնման օբյեկտիվ անհրաժեշտություն, որպեսզի հնարավոր լինի փյալ խմբակցության գոյության ապահովումը: Նման հիմքի առկայությունը պահանջվում է նաև քաղաքական համակարգի կայացումն ապահովելու, փարաբնույթ ներագրեցությունների արդյունքում խորհրդարանական քաղաքական

ուժերի հարաբերակցության կամայական փոփոխությունը կանխարգելելու անհրաժեշտությունից ելնելով:

Դիմողի պնդմամբ՝ ՆՏ Սահմանադրության 67 հոդվածի դրույթն առ այն, որ պարզամավորի լիազորությունները դադարում են նրա հրաժարականի դեպքում, նույնպես ենթադրում է, որ համամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորն իր խմբակցությունից դուրս գալու դիմումի հետ մեկտեղ պետք է ներկայացնի հրաժարականի դիմումը:

Դիմողի կարծիքով, չնայած նրան, որ ՆՏ Սահմանադրության 66 հոդվածը մերժում է հրամայական մանդատի ինստիտուտը, այդուամենայնիվ, այն դեպքում, երբ խախտվում է ՆՏ Սահմանադրության անփոփոխելի 2 հոդվածում ամրագրված՝ ժողովրդի կողմից իր ընտրյալների միջոցով իշխանության իրականացման համաժողովրդական սկզբունքը, օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է առաջանում օրենսդրությամբ՝ որպես պարզամավորի լիազորությունների դադարման հիմք ամրագրել խմբակցությունից փվյալ պարզամավորի դուրս գալու հանգամանքը:

Ըստ դիմող կողմի՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12 եւ 14 հոդվածները հակասում են ՆՏ Սահմանադրության 2-րդ, 7-րդ, 30-րդ եւ 67-րդ հոդվածների պահանջներին:

4. Պարասխանողը նշում է, որ ՆՏ Սահմանադրության 67 հոդվածի 1-ին մասում սահմանվել են այն դեպքերը, որոնց պարագայում դադարում են Ազգային ժողովի պարզամավորի լիազորությունները: Միաժամանակ, ի թիվս Սահմանադրության հիշյալ հոդվածով ամրագրված դեպքերի, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12 հոդվածով սահմանվել են Ազգային ժողովի պարզամավորի լիազորությունների դադարման լրացուցիչ հետեւյալ դեպքերը՝ եթե ուժի մեջ է մտել պարզամավորի ընտրության գրանցումը չեղյալ հայտարարելու մասին սահմանադրական դատարանի որոշումը կամ եթե պարզամավորը մահացել է: Իսկ նույն օրենքի 14 հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ պարզամավորը կարող է դուրս գալ խմբակցությունից՝ այդ թվում գրավոր փեղյակ պահելով համապարասխան խմբակցության ղեկավարին:

Պարասխանողի պնդմամբ՝ ՆՏ Սահմանադրության եւ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի հիշարակված հոդվածներում ամրագրված նորմերի բովանդակությունից բխում է, որ պարզամավորական խմբակցությունից պարզամավորի դուրս գալը կամ կուսակցությունից ու պարզամավորական

խմբակցությունից պարգամավորին հեռացնելը չեն կարող դիտարկվել որպես հիմք պարգամավորի լիազորությունների դադարման համար:

Պարասխանող կողմը վկայակոչում է նաև այն հանգամանքը, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12 եւ 14 հոդվածների սահմանադրականության խնդիրը դիմող կողմը պայմանավորում է օրենքի բացի առկայության հանգամանքով: Փաստորեն, դիմողն իրականում վիճարկում է ոչ թե «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12 եւ 14 հոդվածների սահմանադրականության հարցը, այլ մասնանշում է վիճարկվող հոդվածների լրացման անհրաժեշտությունը: Ընդ որում, սահմանադրականության նշված հարցի ներկայացումը նպատակ է հետապնդում **«ստեղծել կոնկրետ իրավական հիմքեր, կուսակցության նախընտրական ծրագրերին եւ քաղաքական գծին հակառակ դիրքորոշում դրսևորող համամասնական ընտրակարգով ընտրված ԱԺ պարգամավորներին կուսակցությունից եւ խմբակցությունից հեռացնելու համար»:**

Վերոգրյալի հիման վրա պարասխանողը գտնում է, որ վիճարկվող դրույթները չեն հակասում ՆՏ Սահմանադրությանը եւ առաջարկում է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12 եւ 14 հոդվածները ճանաչել ՆՏ Սահմանադրությանը համապարասխանող:

5. Վերլուծելով հիմնահարցի վերաբերյալ միջազգային սահմանադրական պրակտիկան եւ եվրոպական սահմանադրական զարգացումների հիմնական միտումները՝ ՆՏ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հրամայական մանդատն անհարիր է ժողովրդավարական իրավական համակարգերին: Այն խորթ լինելով Եվրոպական ժողովրդավարություններին՝ արգելվում է մի շարք երկրների սահմանադրական նորմերով (Անդորրա, հոդվ. 53, Բուլղարիա, հոդվ. 67, Գերմանիա, հոդվ. 38, Իսպանիա, հոդվ. 67, Իսրայիլ, հոդվ. 67, Լիբիա, հոդվ. 59, Խորվաթիա, հոդվ. 74, Նայասսրան, հոդվ. 66, Մոլդովա, հոդվ. 68, Չեխիա, հոդվ. 26, Ռումինիա, հոդվ. 66 եւ այլն):

Ներկայացուցչական ազատ մանդատի անհրաժեշտության գաղափարն ազատական ժողովրդավարական իրավական համակարգերում արմատավորվեց աստիճանաբար եւ դարձավ կարեւոր երաշխիք երկրում սահմանադրական ժողովրդավարություն հաստատելու համար, որտեղ իշխանության լեգիտիմության աղբյուրը ժողովուրդն է: **Ներկայացուցչական ազատ մանդատի էությունն այն է, որ պարգամավորները ներկայացնում են ոչ թե ու ոչ միայն իրենց ընտրողներին, այլ**

ընդհանրական սուբյեկտ՝ ժողովրդին, ում կամքը գերակա է տեղական ընտրագանգվածի կամքի նկատմամբ:

Միաժամանակ, միջազգային պրակտիկայում առկա է մեկ այլ ինստիտուտ, որը՝ առնչվելով հրամայական մանդատի ինստիտուտին, այնուամենայնիվ, տարբեր իրավական բովանդակություն ունի: Դա **մանդատի գործողության դադարեցումն է կուսակցական պարկանելության փոփոխության հետևանքով:** Այս ինստիտուտը վերաբերում է համամասնական ընտրական համակարգին եւ տարբեր դրսևորումներ ունի՝ կապված բուն ընտրական համակարգի առանձնահատկությունների հետ: Այն երկրներում, որտեղ գործում է մեծամասնական-համամասնական խառն ընտրական համակարգ ու որոնցում առկա է կայուն եւ զարգացած քաղաքական կառուցակարգ, ազատ մանդատի սկզբունքը տարածվում է բոլոր պարզամավորների վրա եւ կուսակցական պարկանելության փոփոխությունը նման խնդիր չի հարուցում: Խնդիրն առկա է այն պարագայում, երբ պարզամավորության թեկնածուն ընտրական քվեաթերթիկում ներկայացված չէ, եւ ընտրողը նրա վերաբերյալ որեւէ դիրքորոշում չի արտահայտել:

6. Միջազգային սահմանադրաիրավական պրակտիկան վկայում է, որ ընտրական օրենսդրությամբ նախատեսված համամասնական ընտրակարգը կարող է լինել նաեւ այնպիսին, որ ընտրողը ձայնը տալիս է որեւէ քաղաքական ուժի՝ նրա քաղաքական կողմնորոշումների ու հանրությանը ներկայացրած ծրագրային մոտեցումների հիման վրա՝ առանձին դիրքորոշում չարտահայտելով կուսակցության համամասնական ընտրական ցուցակներում ներկայացված անձանց վերաբերյալ: **Նման պարագայում քաղաքական ուժն է ժողովրդի կողմից պարվիրակված քաղաքական իշխանության կրողը՝ առանձին կամ քաղաքական կոալիցիա կազմելու ճանապարհով: Նման ընտրակարգում ժողովրդի վստահությունը ոչ թե անձի, այլ քաղաքական ուժի ու նրա կողմից ներկայացված ծրագրային մոտեցումների նկատմամբ է:** Այդ վստահությամբ է պայմանավորված նաեւ ընտրությունների ու դրա արդյունքում ձեւավորվող իշխանության լեգիտիմությունը: Քաղաքական մշակույթն այն մակարդակին պետք է լինի, որ ընտրողը կարողանա կողմնորոշվել հենց նման ծրագրային մոտեցումներով: Նման ընտրակարգի պայմաններում համամասնական կարգով թեկնածու են գրանցվում կուսակցությունները կամ նրանց դաշինքները, որոնք նախընտրական քարոզչությունը վարում են այնպիսի ծրագրային մոտեցումների հիման վրա, որոնք ընտրողին պետք է

կողմնորոշեն օրենսդիր պեպահիշխանական գործառույթը փվյալ կուսակցությանը վստահելու կամ չվստահելու հարցում: Դրանով է նաև որոշվում քաղաքական ուժի իրական փեղն ու դերն օրենսդիր իշխանության համակարգում:

Այսպիսի ընտրակարգ է գործում նաև Ղայաստանի Ղանրապետությունում: Ղամաձայն ՂՂ ընտրական օրենսգրքի (հողվ. 7)՝ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունները համարվում են համապետական ընտրություններ: Ընդ որում, 90 պարգամավոր ընտրվում է համամասնական ընտրակարգով, հանրապետության ամբողջ տարածքն ընդգրկող մեկ բազմամանդատ ընտրատարածքից՝ կուսակցությունների ընտրական ցուցակներով առաջադրված պարգամավորության թեկնածուների թվից (հողվ. 95, մաս 2): Ազգային ժողովի՝ համամասնական ընտրակարգով պարգամավորության թեկնածուներ առաջադրելու իրավունք ունեն կուսակցությունները եւ կուսակցությունների դաշինքները (հողվ. 99, մաս 1): Կուսակցություններն Ազգային ժողովի՝ համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցելու հայրը ներկայացնում են կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով՝ իրենց մշտապես գործող մարմնի որոշմամբ: Կուսակցությունների դաշինքներն Ազգային ժողովի՝ համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցելու հայրը ներկայացնում են Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով՝ դաշինքի անդամ կուսակցությունների մշտապես գործող մարմինների վավերացրած որոշմամբ (հողվ. 100, մաս 1):

Օրենսգիրքը նաև ուղղակի դրույթ է պարունակում, որ **համամասնական ընտրակարգով Ազգային ժողովում մանդատներ ստանում են կուսակցությունները (կուսակցությունների դաշինքները) (հողվ. 100, կետ 8)**: Միաժամանակ, օրենսգրքի 115 հողվածը նախատեսում է, որ Ազգային ժողովի՝ համամասնական ընտրակարգի համար նախատեսված մանդատները բաշխվում են այն կուսակցությունների եւ կուսակցությունների դաշինքների **ընտրական ցուցակների միջև**, որոնք ստացել են վավեր քվեաթերթիկների ընդհանուր թվի եւ անճշտությունների թվի գումարի համապարասխանաբար առնվազն՝ կուսակցության դեպքում՝ 5, իսկ կուսակցությունների դաշինքի դեպքում՝ 7 փոկոս կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ:

Ընտրական օրենսգիրքը նախատեսում է նաև (հողվածներ 99, 100), որ կուսակցություններն են կազմում ու ներկայացնում իրենց պարգամավորության թեկնածուների ցուցակները՝ **որոշելով այդ ցուցակում յուրաքանչյուրի փեղը**: Ընտրողն այս հարցում որեւէ մասնակցություն չունի: Ազգային ժողովի համամասնական

ընտրակարգով ընտրությունների քվեաթերթիկում նշվում են կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքի) անվանումները՝ այբբենական հերթականությամբ, ինչպես նաև ընտրական ցուցակի առաջին երեք թեկնածուների ազգանունները, անունները և հայրանունները (հոդվ. 114, մաս 2):

7. Միջազգային պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է նաև, որ այնպիսի ընտրական համակարգերի պարագայում, ինչպիսին առկա է Նայասպանում, համամասնական ընտրակարգով մանդատն ստանալուց հետո իրենց կուսակցությունները լքելու կամ կուսակցական պարկանելությունը փոխելու հանգամանքը **պառլամենտական կայունության և ընտրողների կապարած ընտրությանը հավաքարիմ մնալու տեսանկյունից** դառնում է ժամանակակից ժողովրդավարությունների առջև ծառայած լուրջ հիմնախնդիր: Նման պրակտիկան հանգեցնում է նրան, որ **ընտրողների կայացրած որոշումը հաճախ զանգվածաբար փոփոխության է ենթարկվում**: Այդ խնդրի լուծման եղանակների ընտրությունը, բնականաբար, մեծապես պայմանավորված է ընտրական համակարգերի առանձնահատկություններով:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ փարբեր երկրներ փարբեր միջոցներ են գրել փվյալ հիմնախնդիրը լուծելու համար: Եթե Իսպանիայում դա արվում է կուսակցությունների փոխհամաձայնությամբ ստորագրված դաշնագրի հիման վրա, ապա մի շարք այլ երկրներում փորձ է արվում հարցի լուծումը գրնել օրենսդրական կարգավորումների մակարդակով: ՆՆ սահմանադրական դատարանը գրնում է, որ այս խնդրի լուծման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի շարք հանգամանքներ.

նախ. պարշաճ գնահատել կուսակցությունների փղղն ու դերը երկրի քաղաքական համակարգում.

մասնավորապես, ազգային խորհրդարաններում կուսակցությունների դերի կարելությունը հիմնականում հանգում է նրան, որ դրանք ապահովում են պերություն և հասարակության փոխազդեցությունը և ընտրողների շահերը լիարժեքորեն արտահայտում են միայն այն դեպքում, երբ խորհրդարանում պարշաճ կերպով ներկայացված են հասարակության մեջ իրենց ունեցած ազդեցությանը համապարափան:

Կուսակցությունների մասին ցանկացած դասական սահմանում ելնում է այն ակնհայտ ճշմարտությունից, որ փվյալ միավորման գործունեության նպարակը հասարակության և պերության քաղաքական կյանքին մասնակցելն է, քաղաքական

իշխանության մաս կազմելը, քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելն ու այն իրականացնելը: Անառարկելի է, որ չի կարող լինել ժողովրդավարական պետական համակարգ՝ առանց անհրաժեշտ քաղաքական կառուցակարգերի: Չի կարող լինել նաեւ հասարակական կայունություն՝ առանց **կարողունակ քաղաքական ուժերի կողմից** երկրի այսօրվա ու վաղվա համար ժողովրդավարական եղանակներով քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու: **Կուսակցությունն իր հանրային առաքելությունը կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ ոչ միայն ծրագրային ցանկություն, այլեւ անհրաժեշտ ու բավարար կարողունակություն ունի քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու համար, եւ դա տեսանելի ու գնահատելի է ընտրողի կողմից:** Նամամասնական ընտրակարգով իրականացվող ընտրությունները կոչված են ոչ միայն ձեւավորելու կայուն ու գործունակ օրենսդիր իշխանություն, այլեւ վճռորոշ դեր ունենալու երկրի քաղաքական կառուցակարգի կայացման ու ամրապնդման գործում:

Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ ընտրական օրենսդրությամբ նախատեսված, այսպես կոչված, «մաքուր» համամասնական ընտրակարգն այնպիսին է, որ ընտրողը ձայնը տալիս է որեւէ քաղաքական ուժի՝ նրա քաղաքական կողմնորոշումների ու հանրությանը ներկայացրած ծրագրային մոտեցումների հիման վրա:

Երկրորդ՝ հաշվի առնել մեծամասնական եւ համամասնական ընտրակարգերի ոչ միայն տեխնոլոգիական (տեխնիկակազմակերպական) առանձնահատկությունները, այլեւ դրանց դերը քաղաքական իշխանության ձեւավորման եւ քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու եւ իրացնելու գործում:

համամասնական ընտրակարգի հիմնական առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ այն ապահովում է քաղաքական շահերի եւ նախապատվությունների առավել լիարժեք ներկայացուցչություն՝ արտացոլելով հասարակության քաղաքական կամքը, հանդիսանալով որպէս հասարակության ժողովրդավարացման կարեւորագույն ինստիտուտներից մեկի՝ բազմակուսակցականության կայացման եւ զարգացման հզոր խթան:

Միաժամանակ, Նայաստանում արմատավորված համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների դեպքում ընտրողը ոչ թե մանդատը տալիս է կոնկրետ ներկայացուցչին, այլ արտահայտում է իր քաղաքական նախապատվությունը, ընտրում է այն քաղաքական ուժին, որին ինքը նախընտրում է: Ներեւաբար, ընտրություններում ընտրողի կամքի արտահայտության արդյունքը պետք է հանդիսանա այն

քաղաքական ուժի առկայությունը խորհրդարանում, որին ընտրողը փակ է իր քաղաքական նախապատվությունը, եւ հետագայում այդ կամքի արտահայտման արդյունքը պահպանելու միջոց կարող է հանդիսանալ խմբակցությունից կամավոր դուրս գալու հիմքով մանդատը վայր դնելը (երբ կուսակցության ցուցակի ձեւավորման վրա ընտրողը որեւէ ազդեցություն չունի կամ թեկնածուն ներկայացված չի եղել քվեաթերթիկում), քանզի նման գործընթացի լայնամասշտաբ ծավալների դեպքում ընտրողի կամքն այլեւս արտահայտված չի լինի քաղաքական ուժերի խորհրդարանական հարաբերակցությունում, ավելին՝ փեղի կունենա ընտրողի կամքի աղավաղում եւ խեղաթյուրում:

Երրորդ՝ պետության զարգացման քաղաքական ուղենիշները ճշգրտելու եւ դրանց վերաբերյալ ընտրողների դիրքորոշումը հստակեցնելու հարցում կուսակցությունների եւ քաղաքական գործիչների ծրագրային մոտեցումների անհրաժեշտությունը եւ դերը պետության զարգացման ծրագրային մոտեցումների մշակման եւ ապահովման գործում.

ժողովուրդը՝ ընտրությունների միջոցով որոշելով, թե խորհրդարանը քաղաքական ուժերի ինչպիսի հարաբերակցությամբ պետք է աշխատի, դրանով իսկ օրենսդիր մարմնին պարզվիրակում է իրականացնել օրենսդրական գործունեություն՝ իր իսկ նախընտրած քաղաքական կողմնորոշումներին համապատասխան: Որեւէ կոնկրետ կուսակցության օգտին քվեարկելիս ժողովուրդն ակնկալում է որոշակի ուղղվածություն ունեցող քաղաքականության կյանքի կոչում: Իսկ ընտրությունների պարբերականությունը նպաստ է հետապնդում հնարավորություն փալ ժողովրդին որոշակի ժամանակահատված հետո գնահատել քաղաքական ուժերի գործունեությունը՝ եղածին հավանություն փալու կամ նախապատվությունը այլ քաղաքական ուժի փալու համար:

Չորրորդ՝ ընտրողների կողմից իրենց պետաիշխանական իրավունքի պարզիրակման ժամանակ այն սուբյեկտի ճիշտ ընտրությունը, որին պարզիրակվում է այդ իրավունքի իրացումը.

այն, որ ինչպես մեծամասնական ընտրակարգով ընտրությունների, այնպես էլ համամասնական ընտրակարգով ընտրությունների դեպքում մանդատի աղբյուրը ժողովուրդն է, անվիճելի է: Սակայն հիմնախնդրի բուն էությունը եւ դրա իրավաչափությունը բացահայտելու համար հարկ է դրան մոտենալ ոչ միայն այն փաստկանից, թե ո՞րն է մանդատի աղբյուրը, այլ նաեւ՝ թե այդ աղբյուրը՝ ժողովուրդը, ու՞մ է

պարվիրակել պետախիշխանական իր իրավունքի իրացումը եւ ի՞նչ նպատակով է պարվիրակել: Պարզամավորների լիազորությունների դադարեցման խնդրո առարկա հիմքի իրավաչափությունը կարող է գնահատվել միայն վերոնշյալ երեք հարցերի պարասխանների եռամիասնության շրջանակներում: Այդ հարցերի պարասխանների արդյունքում պարզ կդառնա, որ պարզամավորի մանդատի գործողության դադարեցման խնդրո առարկա հիմքը պարզամավորի՝ ոչ թե կուսակցությանը հաշվետու լինելու, այլ հենց իր մանդատի աղբյուրին՝ ժողովրդին հաշվետու լինելու դրսևորում է: Նման միջոցով ապահովվում է այն պարզամավորի քաղաքական պարասխանարվությունը ժողովրդի առջև, ով շեղվել է այն քաղաքական ուղեգծից, որի իրացման համար ժողովուրդը պարվիրակել էր նրան պետախիշխանական իր իրավունքի իրացումը: Կուսակցության կողմից ծրագրային ուղեգծից շեղվելու հանգամանքի վերաբերյալ ժողովուրդն իր դիրքորոշումն արտահայտում է հերթական ընտրությունների ժամանակ: Այս առումով սկզբունքային նշանակություն ունի նաև ընտրությունների պարբերականության ժամկետային սահմանների ճիշտ որոշումը:

Տինգերորդ՝ հարկապես անցումային երկրներում ժողովրդի քաղաքական կամքի ազատ դրսևորման արդյունքում ձևավորված պառլամենտական քաղաքական հարաբերակցության վրա իշխանական ազդեցության հետագա բացառումը եւ իշխանությանը հաճո արտաընտրական նոր հարաբերակցության կանխումը.

ՏՏ սահմանադրական դարարանը ելնում է այն սկզբունքային դիրքորոշումից, որ ամեն դեպքում ընտրողների կամքի արտահայտումը չպետք է խաթարվի: Սահմանադրական դարարանը գտնում է, որ խորհրդարանական խմբակցությունը լքելն արգելող նորմերը միտված են հենց նման հնարավորության կանխարգելմանը եւ ապահովում են այդ խնդրի լուծումը:

Անհրաժեշտ է համամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորների տեղը թափուր մնալու ընթացակարգը եւ խմբակցությունը լքելուն վերաբերող նորմերը դիտարկել համակարգային փոխկապակցվածության մեջ: Նամամասնական ընտրակարգով ընտրված պարզամավորների տեղը թափուր մնալու դեպքում այն լրացվում է նույն ցուցակի հաջորդ թեկնածուի կողմից: Ինչպես պարզամավորի թափուր տեղը լրացնելու այս կարգը, այնպես էլ կուսակցական պարկանելությունը փոխելու հիմքով մանդատի գործողության դադարեցումն այն հիմնական իրավական միջոցներն են, որոնք ապահովում են մինչև հաջորդ խորհրդարանական ընտրությունները խորհրդարանում քաղաքական այն հարաբերակցության պահպանումը,

որն սկզբնապես ձեւավորվել է ընտրություններում ժողովրդի կամքի արտահայտման արդյունքում: Խորհրդարանում քաղաքական այն հարաբերակցությունը, որը սահմանվում է ըստ ժողովրդի կամաարտահայտության, չի կարող փոփոխություն կրել փոխադրման խորհրդարանի գործունեության ընթացքում: **Ներքին գործերի, պարտապարտության լիազորությունների դադարեցման խնդրո առարկա հիմքն իրավաչափ միջոց է այդ նպատակն ապահովելու համար:** Այլապես նման հիմքի բացակայության պայմաններում կարգավի, որ քաղաքական կուսակցությունների գոյությունը, որպես ժողովրդի քաղաքական կամքի ձեւավորման եւ արտահայտման միջոց, միանգամայն շինծու երեւոյթ է, քանի որ հենց ընտրություններից հետո կարող են տեղի ունենալ պարտապարտական խմբերի ու խմբակցությունների այնպիսի վերադասավորումներ, որ ընտրությունների արդյունքում ձեւավորված օրենսդիր մարմինը չարտահայտի ժողովրդի կամքը: Այսինքն՝ ժողովրդի կամքի արտահայտությունը լինի որոշակի խորհրդարանական քաղաքական հարաբերակցություն, որը, սակայն, հակառակ ժողովրդի կամքի, վերածվի մեկ այլ հարաբերակցության, ինչի արդյունքում ձեւավորվի օրենսդիր մարմին, որը չի արտացոլի ընտրությունների իրական արդյունքները: Մինչդեռ ընտրական համակարգի գլխավոր առաքելություններից մեկն այն է, որ կարողանա ապահովել ընտրված մարմիններում քաղաքական ուժերի հարաբերակցությունը՝ ընտրողների իրական աջակցությանը համամասնորեն:

Վեցերորդ՝ կուսակցական պարտականությունը փոխելու հիմքով մանդատի գործողության դադարեցման ինստիտուտի էության եւ բովանդակության պարամետրերի գարգացումը.

միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ, այսպես կոչված, կուսակցությունների դասալքումը բավականին տարածված է խնդրահարույց պրոբլեմ է: Օրինակ, ըստ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի փորձագետների վերլուծության, Իսպանիայում 1996-2001թթ. պարտապարտությունների 10 տոկոսը փոխել են իրենց կուսակցությունը: Ռուսաստանի Պետական դումայում 1993-1995թթ. այդ թիվն հասել է 31 տոկոսի, Չեխիայի պառլամենտում 1992-1996թթ. այն կազմել է 40 տոկոս: Ննդկաստանում 1967-73թթ. 2700 պարտապարտ է փոխել կուսակցությունը, որոնցից 212-ը նոր կուսակցությունում դարձել են նախարարներ: Ուկրաինայում 1998-2006թթ. պարտապարտությունների 60 տոկոսն առնվազն մեկ անգամ փոխել է կուսակցությունը, իսկ առանձին պարտապարտներ փոխել են իրենց խմբակցությունը մինչեւ 10 անգամ:

Նայաստանում մինչև 1997թ. մայիս ամիսը ՆՏ Ազգային ժողովի կանոնակարգը նախատեսում էր նորմ, համաձայն որի պարզամավորը կարող էր դուրս գալ խմբակցությունից, եթե նա կանովին հրաժարվում է պարզամավորական լիազորություններից (հոդվ. 29): 1997թ. մայիսի 27-ի օրենսդրական փոփոխության արդյունքում այդ նորմը փոխարինվեց հետևյալ դրույթով. «Պարզամավորը կարող է դուրս գալ խմբակցությունից՝ այդ մասին գրավոր փեղյակ պահելով համապատասխան խմբակցությանը եւ Ազգային ժողովի նախագահին, որն այդ մասին հայտարարություն է անում Ազգային ժողովի առաջիկա նիստում»: Նման փոփոխությունն սկիզբ դրեց մամուլում լայն արձագանք ստացած, այսպես կոչված, «առնետրավազքին»: 1997-2007թթ. ընթացքում Նայաստանի Ազգային ժողովի թվով 85 պարզամավոր փոխել է պարզամավորական խմբակցությունը:

Նման երեւոյթը, որպէս հասարակական կայունությանն սպառնացող լուրջ վտանգ, միջազգային պրակտիկայում, ինչպէս նշվեց, կանխման փարբեր կառուցակարգային ձեւեր է գտել: Նարկ է նկատել, որ ձեւավորվելով փասնիններորդ դարում՝ այս ինստիտուտն իր պարմական զարգացման ընթացքում փոխել է իր էությունը, բովանդակությունը եւ նպատակը: Եթե իր սկզբնական իմաստով այն գործում էր որպէս խորհրդարանում կուսակցական կարգապահության խախտումների համար կուսակցության կողմից իր կուսակից պարզամավորի նկատմամբ կիրառվող պարասխանավորության միջոց, ապա ներկայումս այն կիրառվում է հիմնականում որպէս պարզամավորների դասալքությունը կանխելու միջոց: Օրինակ, Պորտուգալիայի Սահմանադրության 160 հոդվածի c) կէտն առանց երկիմաստության սահմանում է, որ պարզամավորը կորցնում է իր մանդատը, երբ դառնում է այլ կուսակցության անդամ, որի կողմից նա չի առաջադրվել ընտրությունների ժամանակ: Այդ խնդրին, ինչպէս նշվեց, առավել մեղմ լուծում են փվել Իսպանիայում՝ կուսակցությունների կողմից դասալքության դեմ ստորագրած դաշնագրի միջոցով: Ռուսաստանի Դաշնությունում «Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի անդամի եւ Պետական դումայի պարզամավորի կարգավիճակի մասին» դաշնային օրենքում 2005թ. հուլիսին կատարված փոփոխության համաձայն 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասում դրույթ ավելացվեց, համաձայն որի՝ Պետական դումայի պարզամավորը մանդատը կորցնում է նաեւ այն դեպքում, երբ իր դիմումի համաձայն դուրս է եկել այն խմբակցությունից, որի կուսակցական ցուցակներով նրան թույլատրվել է մասնակցել պարզամավորական մանդատների բաշխմանը:

Ուկրաինայում սահմանադրական մակարդակով (սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում) սահմանվեց (հոդվ. 81, մաս 6), որ եթե պարզամավորը չի միանում այն կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) խորհրդարանական խմբակցությանը, որի նախընտրական ցուցակներով է ընտրվել, կամ դուրս է գալիս այդ խմբակցությունից, այդ դեպքում նրա լիազորությունների վաղաժամկետ դադարման մասին որոշում է ընդունում համապարասխան կուսակցության մշտական բարձրագույն մարմինը: Ուկրաինայի սահմանադրական դատարանը 2008թ. հունիսի 25-ի իր N12-րո/2008 որոշման մեջ հատուկ ընդգծեց օրենսդիր իշխանության կազմում խորհրդարանական խմբակցությունների կարեւոր դերը որպես խորհրդարանական քաղաքական մարմին, ինչպես նաեւ մեկնաբանելով Սահմանադրության 81 հոդվածի 6-րդ մասը՝ հակասահմանադրական ճանաչեց «Ուկրաինայի ժողովրդական պարզամավորի կարգավիճակի մասին» օրենքի 13 հոդվածի 5-րդ եւ 6-րդ մասերի այն դրույթները, որոնց համաձայն պարզամավորը կարող է ազատ դուրս գալ պարզամավորական խմբակցությունից կամ չանդամագրվել այն կուսակցության պարզամավորական խմբակցությանը, որի ցուցակներով ընտրվել է պարզամավոր:

Նեպաքքի դրույթ է ամրագրված նաեւ Նորվեգիայի Սահմանադրության 63 հոդվածի d) կետում, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր ընտրված պարզամավորի պարականությունն է ընդունել ընտրությունը, որից կարող է բացառություն լինել նաեւ այն դեպքը, երբ նա հանդիսանում է մի քաղաքական կուսակցության անդամ, սակայն ընտրվել է մեկ այլ կուսակցության ընտրական ցուցակով:

Ակնհայտ է, որ ձեւավորված քաղաքական ու իրավական մշակույթը հաշվի առնելով՝ փարբեր երկրներ փորձում են ուղղակի կամ անուղղակի մեթոդներով կանխել խորհրդարանական կուսակցափոխության այդ ոչ ցանկալի երեւույթը: Այս հարցում ավելի առաջ են գնացել Նդկաստանը, Նարավաֆրիկյան Նանրապետությունը եւ մի շարք այլ երկրներ, որտեղ կա նաեւ այն պրակտիկան, որ ոչ միայն մանդատից զրկվում է ավյալ կուսակցությունից դուրս եկող պարզամավորը, այլեւ նրանք, ովքեր քվեարկում են դեմ կամ ձեռնպահ են մնում քվեարկությունից՝ հակադրվելով իրենց կուսակցության դիրքորոշումներին: Նիմնավորումն այն է, որ թույլ չտրվի թուլացնել ընդդիմադիր կուսակցություններին (իշխանության լծակներով փոշիացնել դրանք, նպատակ ունենալով այդ ճանապարհով լրացուցիչ ամրապնդել իշխող կուսակցության դիրքերը), փոխել ընտրողների իրական կամաարտահայտման պարկերը: Սակայն ներկուսակցական հարաբերություններին վերաբերող նշված

մոտեցումը չի ընդունվում եվրոպական իրավական համակարգում՝ կուսակցական կարգապահական խնդիրը փարանջապելով ժողովրդի քաղաքական կամքի արտահայտման ու դրան հավաքարիմ մնալու հիմնահարցից: ՏՏ սահմանադրական դատարանն իրավաչափ է համարում այս մոտեցումը: Կուսակցական կարգապահական խնդիրները պետք է լուծվեն ներկուսակցական ժողովրդավարության ամրապնդման շրջանակներում:

8. Տարբեր երկրների պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ բոլոր դեպքերում խորհրդարանական խմբակցությունները լքելու փորձերը գլխավորապես հրահրվում են ընթացիկ քաղաքական նպատակներ հետապնդելով՝ փոխելով ընտրողների իրական կամաարտահայտման պատկերը: ՏՏ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ երկրի քաղաքական կառուցակարգերի ամրապնդման, քաղաքական կուսակցությունների կայացման, քաղաքական հանդուրժողականության մթնոլորտի ապահովման, քաղաքական պարասխանավորության երաշխավորման համար առանձնապես համակարգային վերափոխումների փուլում անհրաժեշտ է «հակադասալքային» դրույթների ամրագրումն օրենսդրության մեջ: **Դա հատկապես վերաբերում է այն երկրներին, որտեղ համամասնական ընտրակարգով ընտրություններում ընտրողներին չի ներկայացվում կուսակցության կողմից առաջադրվող թեկնածուների ցուցակը, որպեսզի ընտրողները դիրքորոշում արտահայտեն ցուցակում ընդգրկված անձանց վերաբերյալ: Ընդ որում, միայն այն ընտրական համակարգի դեպքում կարող է կիրառվել «դասալքության» կանխման իրավական կարգավորումը, երբ պարզամտորեն ընտրվել է ոչ թե նրա վերաբերյալ ընտրողի կարծիքը հաշվի առնելու հիման վրա, այլ գույր կուսակցության ծրագրին հավանություն փալու արդյունքում, այսինքն՝ երբ շեշտադրումը կատարվում է քաղաքական պարասխանավորության եւ դրա ապահովման կառուցակարգերի վրա:**

ՏՏ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **խորհրդարանում քաղաքական ուժերի հարաբերակցության ցանկացած փոփոխություն, որն ընթացիկ շահեր է հետապնդում եւ փոխում է ժողովրդի ազատ կամաարտահայտմամբ ձեւավորված քաղաքական հավասարակշռությունն օրենսդիր մարմնում, անհամարելի է ժողովրդաիշխանության հիմնարար սկզբունքների հետ եւ իրավաչափ համարվել չի կարող:**

9. ՏՏ Սահմանադրությունն ամրագրում է մի շարք սկզբունքներ, որոնք Նայասփանի Նանրապետությանը հաղորդում են ժողովրդավարական պետության որակներ:

Դրանք ընտրակարգի հիմնարար սկզբունքներն են, մասնավորապես, ընտրությունների **պարտադրականության և պարբերականության** սկզբունքները (Սահմանադրության 2 հոդված՝ փոխկապակցված 1-ին հոդվածի՝ «ժողովրդավարական» սահմանադրաիրավական բնութագրիչի հետ, ինչպես նաև 4, 30 հոդվածների հետ), **բազմակարծության ու բազմակուսակցության** սկզբունքները (Սահմ. 7 հոդված), **խոսքի, միավորումների և ժողովների ազատությունը** (Սահմ. 27, 28 և 29 հոդվածներ), **հանրագրեր ներկայացնելու և պարզաճ պարասխան սրանալու իրավունքը** (Սահմ. 27.1. հոդված) և այլն:

Այս ընդհանուր սկզբունքներից բացի, հարկ է առանձնացնել նաև երկու *կատուցվածքային* սկզբունքներ, որոնք պայմանավորում են Նայաստանի Նանրապետությունում ժողովրդավարական հասարակությունների բուն էությունը.

նախ՝ **ազատ մանդատի սկզբունքը**՝ Ազգային ժողովի պարզամավորի **անկախությունը** որեւէ ցուցումից, պարվիրանից և նրա ենթարկվելը բացառապես իր խղճին և համոզմունքներին (Սահմ. 66 հոդվածի 1-ին մաս): Ազատ մանդատի ուժով պարզամավորը կաշկանդված չէ անգամ ընտրողների կամքով, նա ազատ է իր պարզամավորական գործունեության մեջ, ներառյալ քվեարկությունը խորհրդարանում: Ազատ մանդատի սկզբունքը պարզամավորի սահմանադրական կարգավիճակը պայմանավորող այլ առանցքային երաշխիքների հետ մեկտեղ (*ինդեմնիտետ*՝ Սահմ. 66 հոդվածի 2-րդ մաս, *անձեռնմխելիություն*՝ Սահմ. 66 հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասեր) հնարավորություն է տալիս ձեռավորելու այլ իշխանության ճյուղերից **անկախ օրենսդիր իշխանություն**՝ Ազգային ժողով, և պարզամավորներին դիտարկել որպես **ամբողջ ժողովրդի**, այլ ոչ թե իրենց ընտրողների կամ թեկուզեւ ամբողջ ընտրազանգվածի ներկայացուցիչներ, ապահովելով խորհրդարանի համախմբող գործառույթը:

Ազատ մանդատի սկզբունքը՝ որպես **ներկայացուցչական ժողովրդավարության** հիմքերից մեկը, հնարավոր է դարձնում կարծիքների բախումը խորհրդարանում և ապահովում Ազգային ժողովի՝ փոխհամաձայնության հանգելու ունակությունը: Ներեւապես, ազատ մանդատի շնորհիվ է խորհրդարանում ապահովվում հավասարակշռությունը տարբեր մասնակի (քաղաքական) շահերի միջեւ, որով պայմանավորված է բարձրագույն սահմանադրական մարմիններից մեկի գործունակությունը՝ ընդունելու օրենքներ, կայացնելու որոշումներ և իրականացնելու իր այլ լիազորությունները:

Երկրորդ՝ ՆՏ Սահմանադրության մակարդակով ամրագրվում է կուսակցությունների սահմանադրական գործառույթը, այն է՝ **ժողովրդի քաղաքական կամքի ձեւավորմանն ու արտահայտմանը նպաստելը** (Սահմ. 7 հոդվածի 2-րդ մաս): Այլ կերպ, Սահմանադրությունն ամրագրում է Նայասրանի Նանրապետությանը՝ որպես ժողովրդավարական պետության, բնորոշ էս մեկ սկզբունք, այն է՝ **կուսակցական ժողովրդավարության** սկզբունքը:

Այս սկզբունքը պայմանավորում է կուսակցությունների էական դերակատարությունը ժողովրդի քաղաքական կամքի ձեւավորման եւ արտահայտման հարցում, այդ թվում՝ նաեւ ընտրական համակարգին առավել ներկայացուցչականություն հաղորդելու համար կուսակցական ցուցակներով (համամասնական ընտրակարգով) ընտրությունների հնարավորությունը, չբացառելով, սակայն, մեծամասնական ընտրակարգի կիրառումը, իսկ այդ երկու եղանակների միջեւ համամասնությունների որոշումը վերապահելով օրենսդրի հայեցողությանը:

Դրա արդյունքում որեւէ կուսակցության ընտրական ցուցակով ընտրված պարզամավորը որոշակիորեն կաշկանդված է լինում իր կուսակցական պարկանելությամբ այն առումով, որ այդ կուսակցության խմբակցությունից նրա կամովի դուրս գալը կամ այդ կուսակցությունում նրա անդամության դադարեցումը առաջացնում են բախում կուսակցական պարկանելության եւ միայն իր խղճով եւ համոզմունքներով առաջնորդվելու նրա ազատության միջեւ, այլ խոսքերով, ազատ մանդատի սկզբունքի եւ կուսակցական ժողովրդավարության սկզբունքի միջեւ:

Միաժամանակ, ՆՏ Սահմանադրության 67 հոդվածը սահմանել է պարզամավորի լիազորությունների դադարման սպառիչ ցանկ եւ օրենքին չի պարվիրակել դրա լրացման հնարավորություն: Նամաձայն այդ հոդվածի՝ «Պարզամավորի լիազորությունները դադարում են Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետն ավարտվելու, Ազգային ժողովն արձակվելու, Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի առաջին մասի պայմանները խախտելու, Նայասրանի Նանրապետության քաղաքացիությունը կորցնելու, մեկ հերթական նախաշրջանի ընթացքում քվեարկությունների ավելի քան կեսից անհարգելի բացակայելու, ազատագրկման դատապարտվելու, անգործունակ ճանաչվելու եւ հրաժարականի դեպքերում»: Ընդ որում, 65 հոդվածի պայմանները վերաբերում են նրան, որ պարզամավորը չի կարող զբաղվել ձեռնարկարկական գործունեությամբ, զբաղեցնել պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում կամ առեւտրային կազմակերպություն-

ներում, կարարել այլ վճարովի աշխատանք, բացի գիտական, մանկավարժական եւ սրեղծագործական աշխատանքից: Բացի դրանից, պարզամավորն իր լիազորությունները կարարում է մշտական հիմունքներով: Ակնհայտ է, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12 հոդվածի դրույթները ՆՏ Սահմանադրության 67 հոդվածով նախատեսված հիմքերի թվարկումն են եւ այս առումով սահմանադրականության որեւէ խնդիր չեն առաջացնում:

ՆՏ Սահմանադրությունը ՆՏ Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքին վերապահել է քննության առարկա հարցի շրջանակներում միայն պարզամավորի լիազորությունների դադարման կարգի սահմանումը: Ներուաբար, ոչ թե պետք է օրենքով պարզամավորի լիազորությունների դադարեցման նոր հիմք սահմանվի, այլ վերականգնվի նախկինում եղած դրույթը՝ կապված պարզամավորական խմբակցությունից պարզամավորի կամովին դուրս գալու հարցի օրենսդրական կարգավորման հետ: Ինչպես նշվեց, մինչեւ 1997թ. մայիս ամիսը ՆՏ Ազգային ժողովի կանոնակարգը նախատեսում էր, որ **պարզամավորը կարող է դուրս գալ խմբակցությունից, եթե նա կամովին հրաժարվում է պարզամավորական լիազորություններից** (հոդվ. 29): Նման իրավակարգավորումն առկա էր պարզամավորի լիազորությունների դադարեցման սահմանադրական նույն հիմքերի առկայության պայմաններում, ինչն առկա է նաեւ այսօր: Այսինքն՝ պարզամավորի լիազորությունների դադարման հիմք էր հանդիսանում Սահմանադրության 67 հոդվածով նախատեսված հրաժարականը, իսկ նման քայլի իրավունքը պարզամավորինն է:

Վերոշարադրյալից ելնելով՝ ՆՏ սահմանադրական դարարանը գտնում է, որ Նայաստանի Նանրապետությունում առկա ընտրակարգի շրջանակներում, երբ պարզամավորը մանդատն ստանում է կուսակցությանը տված ձայների շնորհիվ, նշված չի եղել քվեաթերթիկում եւ նրա վերաբերյալ ընտրողը որեւէ կամաարտահայտություն չի դրսետրել, սակայն ցանկանում է դուրս գալ խորհրդարանական խմբակցությունից, ապա դա կարող է անել մանդատը կամավոր վայր դնելուց հետո միայն, քանի որ հակառակ դեպքում կնպաստի **խորհրդարանում քաղաքական ուժերի հարաբերակցության փոփոխությանը, որը փոխում է ժողովրդի ազատ կամաարտահայտմամբ ձեւավորված քաղաքական հավասարակշռությունն օրենսդիր մարմնում եւ չի բխում իրավական պետության եւ ժողովրդաիշխանության սահմանադրական հիմնարար սկզբունքներից:**

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայասպանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68 հոդվածներով, Նայասպանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 12-րդ հոդվածը համապատասխանում է Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

2. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «Պարզամավորը կարող է դուրս գալ խմբակցությունից՝ այդ մասին գրավոր տեղյակ պահելով համապատասխան խմբակցության ղեկավարին» դրույթը՝ քվեաթերթիկներում որպես ընտրական ցուցակի թեկնածուներ չնշված պարզամավորների առնչությամբ այնքանով, որքանով նպաստում է Ազգային ժողովում ժողովրդի ազատ կամարտահայրամար ձեւավորված քաղաքական հավասարակշռության փոփոխությանը, ճանաչել ՆՏ Սահմանադրության 1-ին, 2-րդ եւ 7-րդ հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

3. Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՎՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ